

آشنایی با خیام خوانی،
موسیقی بومی استان بوشهر

دق دنج

دلرام کاردار

شاید تاکنون واژه «خیامی» یا اصطلاح «خیام خوانی» به گوش تان نخورده باشد. معمولاً در قدم نخست با شنیدن این واژه، جرقه‌ای در خصوص ارتباط این مفهوم با خراسان بزرگو شهر نیشابور به عنوان زادگاه «حکیم عمر خیام» در ذهن زده می‌شود. اما باید گفت «خیامی» که از کهن‌ترین انواع موسیقی ایرانی است، در استان بوشهر شکل گرفت و راجع خیام، در ذهن زده هنر بومی جنوب که تاریخچه دوسه‌گذشت جذابی دارد و توصیه می‌کنیم اگر گذرتان به بوشهر زادگاه این گونه موسیقی افتاد، دیدن و شنیدن اثر گرم و شیرجی جنوب‌ایون ببردو دعوتان کند به شنیدن نوا دوست‌داشتنی موسیقی، دست تان را بگیردو شمار ابدسبزمن های گرم و شیرجی جنوب‌ایون ببردو دعوتان کند به شنیدن نوا دوست‌داشتنی موسیقی این خطلمیا عنوان «خیامی» یا «خیام خوانی». در ادامه مطلب با مفهوم و فلسفه این موسیقی، تاریخچه شکل گیری، برخی از رایج‌ترین محتواها و بزرگان و پیش‌کسوتان این رشته آشنا خواهید شد. با ما همراه باشید.

درباره فلسفه و ماهیت خیام خوانی

خیام‌خوانی، برجسته‌ترین و پرطرفدارترین موسیقی بومی در استان بوشهر است که محبوبیت آن نه تنها در این استان بلکه در تمام کشور و حتی خارج از مرزهای ایران مشهود است. یک‌جور موسیقی که بر پایه خواندن و اجرای رباعیات خیام شکل می‌گیرد. رباعی را کامل‌ترین قالب شعر در دنیای ادبیات جهان می‌دانند زیرا دارای فلسفه‌ای است که می‌بناي آن حکمی صادر می‌شود و در پس‌اندیشه‌ای ژرف نهفته و به لحاظ ساختار، چهار مصرع است. در خیام‌خوانی هم همان‌گونه که از نامش پیداست، تمرکز اصلی روی مرور رباعیات حکیم عمر خیام است که بازبان شعر از جور و جنای زمانه صحبت می‌کند و دنیا را به تقدیمی‌کشدو دست‌آخر به این نتیجه می‌رسد که نباید در غم گذشته و ترس آینده بود و باید همین لحظه از زندگی را غنیمت شمرد و دلخوش بود. در خیامی بوشهر هم از زحمت و سختی و دشواری‌های زندگی و کار و تلاش آدم‌ها برای رقم‌زدن خوشبختی سخن گفته می‌شود؛ از ماهی‌گیری که دل به دریامی‌سپارند به امید بازگشت یاداستی پرواین در حالی است که از بازگشت خود و دست‌های پر، اطمینانی ندارند. یک‌جور روایت‌رد که در مان‌هم درویش نهفته است. پذیرفتن و لبخند زدن به رنج‌ها، به عنوان بخشی از زندگی و حتی شادی و آواز و رقص و پایکوبی یا یادغم‌هایی که می‌گذرد و چون می‌گذرد، غمی نیست. در خیام‌خوانی گاهی ابیاتی از حافظ، سعدی و باباطاهر نیز به گوش می‌رسد که دلیل آن، وجود مضامین مشابه در این ابیات بارباعیات خیام است.

یادی از پیش‌کسوتان این هنر

با گوش سپردن به آثار صوتی به جای مانده از این هنر کهن و ارزشمند، می‌توان از بزرگانی چون باقر آرامی، جهان‌نخیش کردی‌زاده و محمد شریفیان نام برد که متأسفانه همگی دارفانی را وداع گفته اند. خوشبختانه ناخدا «خدر عزیزاده» یکی از پیش‌کسوتان موسیقی و حرکات آیینی بوشهر، اکنون همچنان سالم و سر حال به فعالیت در هنر خیامی مشغول است. ساز تخصصی ناخدا خدر فلوت است و در مراسم خیام‌خوانی علاوه بر اجرای آواز، فلوت نیز می‌نوازد. در رویارویی با این هنر، نباید از نقش مهم استادان معاصر و جوان تازه‌نفسی همچون «محسن شریفیان» غافل شد، زیرا اسواد موسیقایی ایشان و همراهی‌شان با موسیقی جهان و اشاعه فرهنگ اصیل موسیقی بوشهر در میان ایرانیان، بر همگان آشکار است. محسن شریفیان این فرم از موسیقی را که تنها در بندر بوشهر قابل ملاحظه است، چه از نظر ساختار موسیقایی و چه به لحاظ مفاهیم درونی و کارکردهای آن، در میان انواع موسیقی نواحی ایران، موردی منحصربه‌فرد می‌داند.

در خیامی بوشهر هم از زحمت و سختی و

دشواری‌های زندگی و کار

و تلاش آدم‌ها برای رقم

زدن خوشبختی سخن گفته

می‌شود. از ماهی‌گیری که

دل به دریامی‌سپارند به

امید بازگشت یادست پر

و این در حالی است که از

بازگشت خود و دست‌های

پر اطمینانی ندارند

خیام‌خوانی، چگونه اجرا می‌شود؟

حمید اکبری، نوازنده ۲۸ ساله بوشهری که از سال ۱۳۸۰ نوازندگی حرفه‌ای سازهای کوبه‌ای محلی را آغاز کرده است، در گفت‌وگو با «زندگی سلام» از «نی‌جفتی» و «فلوت» به عنوان اصلی‌ترین سازهای خیام‌خوانی نام می‌برد و می‌گوید این دوساز، در کنار همراهی سازهای کوبه‌ای و حضور چند خواننده، خیام‌خوانی را شکل می‌دهد و آن را برای شنوندگان و بینندگان لذت‌بخش می‌کند. وی در خصوص بخش‌های خیامی اظهار می‌کند که «خیام‌خوانی شامل دو بخش است: معمولاً در ابتدای یکی از رباعیات خیام خوانده می‌شود، پس از آن شکل دیگری از موسیقی بوشهری که به آن «بُزله» می‌گویند و همان «هلل‌یوس» است و ریتمی تندتر دارد، اجرا می‌شود و بعد نوبت به «شپ‌زدن» (دست‌زدن) می‌رسد و پس از آن مجدد دو یا چند بیت رباعی خوانده می‌شود و آن چه گفته شد، توسط حاضران تکرار می‌شود. در خور ذکر است که در یک محفل خیامی، عموماً چند خواننده در کنار هم به خیام‌خوانی می‌پردازند و کمتر پیش می‌آید که خواننده مجلس، تنها یک نفر باشد..»

مرور ابیاتی از رایج‌ترین رباعیات خیام خوانی

از رباعیات رایج و متداولی که در خیام‌خوانی خوانده می‌شود اما تمام آن‌ها متعلق به حکیم عمر خیام نیست، می‌توان به ابیات زیر اشاره کرد: ای دوست باغ‌غام‌فر داخوریم / وین یکدم عمر را غنیمت شمیریم فردا که ازین دیر فنا در گذریم / با هفت هزار سالگان سر بسریم

من بی‌می‌ناب زیستن نتوانم / بی‌باده کشید بار تن نتوانم
من بنده آن دمم که ساقی گوید / یک جام دگر بگیر و من نتوانم

آن قصر که جمشید در اوجام گرفت / آهو بچه کرد و رو برآم گرفت
بهرام که گور می‌گرفت همه عمر / دیدی که چگونه گور بهرام گرفت

یک موسیقی بومی، از گذشته تا امروز

نخستین و البته مهم‌ترین تجربه‌های نوازندگی هر هنرمند بوشهری «خیامی» است که امروزه غالباً در محافل عمومی صورت می‌گیرد، تا جایی که این روزها در بندر بوشهر، خانه‌های قدیمی تبدیل به فضاهایی عمومی برای برگزاری محفل «خیام‌خوانی» شده و شب‌های داغ‌این بندر را با حضور مردم بومی و گردشگران، در کنار هم گرم‌تر و زیباتر کرده است. این در حالی است که در گذشته «خیامی» یکی از ارکان اصلی محافل خصوصی و خانوادگی مانند مهمانی‌ها و دورهمی‌ها بوده است. امروزه این هنر از چنان جایگاه رفیعی در میان مردم استان‌های جنوبی، به‌ویژه بوشهر برخوردار است که نه تنها در محافل خصوصی، بلکه در مجامع عمومی به استقبال فراوان رویه‌رو می‌شود و جوانان زیادی به یادگیری و اجرای این نوع موسیقی محلی روی آورده‌اند و شاهد آلبوم‌های موسیقی با این مضمون و تکنیک و همچنین برگزاری کسرت‌های «خیام‌خوانی» در اقصی نقاط کشور عزیزمان ایران و حتی دیگر کشورهای جهان هستیم.

حاشیه‌های دوست‌داشتنی

آقای اکبری، نوازنده بوشهری، «بده‌ها خوانی» را یکی از حاشیه‌های جذاب هنر خیام‌خوانی می‌داند. بدین صورت که خواننده، با توجه به محفلی که خیام‌خوانی در آن در حال اجراست، ممکن است به واسطه نوب و استعداد و تجربه، ابیاتی را به صورت فی‌البداهه و در لحظه خلق کند و بسراید و بخواند و این موضوع بر جذابیت این هنر می‌افزاید. تغییر خواننده‌ها نیز از دیگر اتفاقاتی است که وقتی مشغول تماشا و گوش‌کردن به خیامی هستیم، بآن مواجه می‌شویم و این تنوع در صدا، قطعاً دلپذیر و دوست‌داشتنی است.

منابع: وبسایت هامون ایران و راهنمایی عزیزی که در جمع‌آوری این اطلاعات از زشمند یاری‌مان دادند: جناب آقای حمید اکبری، سرکار خانم‌ها فاطمه عطایی و نسرین قاسمی‌نیا.

جشنواره کوچه‌موسیقی، شکل‌بدرن اجرای خیام‌خوانی

حمید اکبری، نوازنده خیام‌خوانی

جدول متوسط (شماره ۷۱۹۶)

مرقومه ۱۳- ماه خارج- مقابل- اهلی- ۱۴- بیم- استخوان پوسیده- ۱۵- شبه- غیر فلزی از گروه هالوزن‌ها- ریشه- ۱۶- باب‌روز- تیز- دیوار گلی- ۱۷- نرم‌کننده- از جزایر خلیج فارس- ۱۸- پیکر- از نام‌های اصیل ایرانی به معنی شکوه و جلال- ۱۹- زشت- ابزاری در چرخ خیاطی که نخ به آن پیچیده می‌شود- ۲۰- درجه- بزرگ

۲۰	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹
۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸
۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷
۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶
۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵
۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰	۱۰۱	۱۰۲	۱۰۳	۱۰۴	۱۰۵	۱۰۶	۱۰۷	۱۰۸	۱۰۹	۱۱۰	۱۱۱	۱۱۲	۱۱۳	۱۱۴

حل جدول شماره ۷۱۹۵

گروه صنعتی سایان

مشاور ، طراح و مجری :

ساکن های فلزی سوله

اسکلت فلزی ساختمان های طبقاتی

انواع جرقبیل سقفی

تلفن : ۰۵۱-۳۳۴۴۳۳۳۳

Email: sayansteel@yahoo.com

۰۵۱-۳۳۴۴۳۳۳۳

ساکن های فلزی سوله

اسکلت فلزی ساختمان های طبقاتی

انواع جرقبیل سقفی

تلفن : ۰۵۱-۳۳۴۴۳۳۳۳